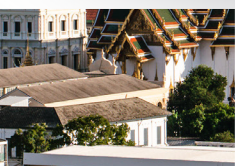
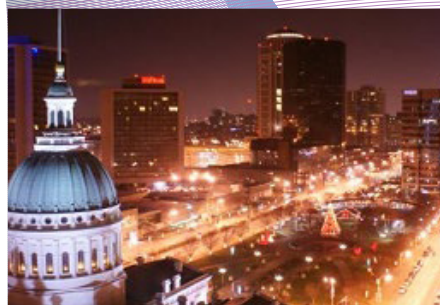

เศรษฐศาสตร์พัฒนา

เชาวนา เพชรรัตน์
คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

คำนำ

หนังสือเล่มนี้พัฒนาขึ้นจากความตั้งใจของผู้เขียนเพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอนวิชา เศรษฐศาสตร์การพัฒนาในระดับปริญญาตรีและปริญญาโท คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ รวมถึงผู้สนใจความรู้พื้นฐานทางเศรษฐศาสตร์พัฒนาเพื่อนำไปใช้ประโยชน์เชิงสหสาขาวิชา หนังสือนี้ ได้รวบรวมแนวคิดและทฤษฎีด้านความจำเริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการพัฒนาเศรษฐกิจ และนำเสนอ หลักของการพัฒนา ดัชนีชี้วัด ประเด็นด้านเศรษฐกิจและสังคมที่เกี่ยวข้องต่อการพัฒนาประเทศ การศึกษาหนังสือเล่มนี้ หากผู้อ่านมีความรู้พื้นฐานทางเศรษฐศาสตร์จุลภาคและมหภาคจะช่วยให้ เข้าใจเนื้อหาได้ดียิ่งขึ้น

ผู้เขียนขอขอบคุณ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และเพื่อนคณาจารย์คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่ให้การสนับสนุนการแต่งและเรียบเรียงหนังสือเล่มนี้เป็นอย่างดี ขอขอบพระคุณบิดามารดาที่เป็นกำลังใจผลักดันให้หนังสือเล่มนี้สำเร็จลง ผู้เขียนขอขอบพระคุณครู และอาจารย์ของผู้เขียนทุกท่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง Associate Professor Dr. Art Stoecker อดีตอาจารย์ประจำ Department of Agricultural Economics, Oklahoma State University ที่สนับสนุนทุนการศึกษาให้ผู้เขียนเรียนจบปริญญาเอกด้วยการเป็นผู้ช่วยวิจัย ตลอดจนขอขอบคุณ ผู้ทรงคุณวุฒิสามท่านซึ่งมิได้ออกนามมา ณ ที่นี้ ที่ให้ข้อเสนอแนะงานหนังสือเล่มนี้มีความสมบูรณ์ขึ้น

หากหนังสือเล่มนี้มีข้อผิดพลาดหรือบกพร่องประการใด ผู้เขียนขอน้อมรับแต่เพียงผู้เดียว ยินดีรับคำติชมและข้อเสนอแนะเพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขให้หนังสือเล่มนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

เชาวนา เพชรรัตน์
ผู้เขียน

สารบัญ

คำนิยม	I
คำนำ	II
สารบัญ	III
สารบัญภาพ	X
สารบัญตาราง	XII

ตอนที่ 1 หลักและแนวคิดด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ (Principle and Concept)	1
---	----------

บทที่ 1	ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจ (Introducing to Economic Development)	3
1.1	ความนำ (Introduction)	4
1.2	เศรษฐศาสตร์และการพัฒนา (Economics and Development Studies)	5
1.3	ความเติบโตทางเศรษฐกิจและการพัฒนาเศรษฐกิจ(Definitions of Economic Growth and Economic Development)	7
1.4	แนวคิดใหม่ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ (The New Economic View of Development)	10
1.5	หลักสำคัญของการพัฒนา (The Core Values of Development)	13
1.6	สรุปเนื้อหาท้ายบท	14
	คำถามทบทวน	16

สารบัญ

บทที่ 2	การพัฒนาเศรษฐกิจและตัวชี้วัด (Economic Development and Its Indicators)	17
2.1	ความนำ (Introduction)	18
2.2	การแบ่งกลุ่มประเทศ (Defining the Developing World)	19
2.3	ตัวชี้วัดการพัฒนาพื้นฐาน (Basic Indicators of Development)	24
2.4	การวัดมาตรฐานความเป็นอยู่และความสามารถของมนุษย์แบบองค์รวม (Holistic Measures of Living Levels and Capabilities)	30
2.5	ลักษณะพื้นฐานของประเทศกำลังพัฒนา (Characteristics of the Developing World)	38
2.6	การพัฒนาแบบยั่งยืน (Sustainable Development)	41
2.7	สรุปเนื้อหาท้ายบท	45
	คำถามทบทวน	46
 บทที่ 3	 ทฤษฎีการจําเริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการพัฒนา เศรษฐกิจ (Theories of Economic Growth and Development)	 47
3.1	ความนำ (Introduction)	48
3.2	แนวคิดทฤษฎีความจําเริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (Theories of Economic Growth)	48
3.3	แนวคิดการพัฒนาทางการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง (Theories and Patterns of Structural Change)	60
3.4	แนวคิดการปฏิวัติพึ่งพาต่างประเทศ (International-dependence Revolution)	67
3.5	แนวคิดปฏิรูปการพัฒนางของกลุ่มนีโอคลาสสิก (Neoclassical Counterrevolution)	70
3.6	สรุปเนื้อหาท้ายบท	72
	คำถามทบทวน	73

สารบัญ

ตอนที่ 2 ปัญหาภายในประเทศต่อการพัฒนาและนโยบายที่เกี่ยวข้อง (Internal Problems and Policies) 75

บทที่ 4	ความยากจน ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ และการพัฒนา (Poverty, Inequality, and Development)	77
4.1	ความนำ (Introduction)	78
4.2	บริบทของความยากจน (Poverty)	79
4.3	บริบทด้านความเหลื่อมล้ำ (Inequality)	87
4.4	สมมติฐาน Simon Kuznets (Kuznets's Inverted-U Hypothesis)	94
4.5	การแก้ไขปัญหาคความยากจนและความเหลื่อมล้ำ	98
4.6	สรุปเนื้อหาท้ายบท	100
	คำถามทบทวน	101
บทที่ 5	ประชากรและการพัฒนา (Population Growth and Development)	103
5.1	ความนำ (Introduction)	104
5.2	ความหมายของประชากร (Definition of Population)	105
5.3	การเปลี่ยนแปลงประชากร (The Change in Population)	111
5.4	แนวคิดด้านประชากร (The Concepts of Population)	114
5.5	ประชากรและการพัฒนา (Population and Development Studies)	118
5.6	สรุปเนื้อหาท้ายบท	119
	คำถามทบทวน	121

สารบัญ

บทที่ 6	เมืองและการพัฒนา (Urbanization and Development)	123
6.1	ความนำ (Introduction)	124
6.2	ความหมายและการเติบโตของเมือง (Definitions of Urbanization)	125
6.3	ผลกระทบจากการขยายตัวของเมือง (The Effect of Urbanization)	128
6.4	การอพยพย้ายถิ่น (Migration)	130
6.5	เศรษฐกิจนอกระบบและแรงงาน (Informal Economy and Labour)	134
6.6	สรุปเนื้อหาท้ายบท	135
	คำถามทบทวน	136
 บทที่ 7	 การเปลี่ยนแปลงของภาคเกษตรและการพัฒนาชนบท (Agricultural Transformation and Rural Development)	 137
7.1	ความนำ (Introduction)	138
7.2	โครงสร้างเศรษฐกิจและระบบเกษตรในประเทศกำลังพัฒนา (The Economic Structure and Agricultural Systems in the Developing World)	142
7.3	การเปลี่ยนแปลงภาคเกษตรและการพัฒนาชนบท (Agricultural Transformation and Rural Development)	145
7.4	สรุปเนื้อหาท้ายบท	148
	คำถามทบทวน	152

สารบัญ

บทที่ 8	ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และการพัฒนา (Natural Resources, Environment and Development)	153
8.1	ความนำ (Introduction)	154
8.2	ความหมายของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (Definition of Natural Resource and Environment)	155
8.3	ประชากรและทรัพยากรสิ่งแวดล้อม (Population, Resources, and The Environment)	156
8.4	ระบบกรรมสิทธิ์และทรัพยากรสิ่งแวดล้อม (Property Right and Environmental Problem)	158
8.5	วิธีการเศรษฐศาสตร์และการจัดสรรทรัพยากร (Resource Allocation and Economic Approach)	160
8.6	ระบบกรรมสิทธิ์ต่อประสิทธิภาพการจัดสรรของตลาด (Property Right and Market Efficient Allocation)	161
8.7	ลักษณะของสินค้าสาธารณะและทรัพยากรสิ่งแวดล้อม (Public goods, Resources, and Environment)	166
8.8	ความสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและความเติบโต ทางเศรษฐกิจ (Natural Resource, Environment, and Economic Growth Relationship)	168
8.9	การเติบโตทางเศรษฐกิจบนพื้นฐานความยั่งยืนของทรัพยากร สิ่งแวดล้อม (Sustainable Development and Economic Growth)	169
8.10	ภาวะโลกร้อน และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Global Warming and Climate Change)	171
8.11	สรุปเนื้อหาท้ายบท	174
	คำถามทบทวน	175

สารบัญ

ตอนที่ 3 บทบาทของภาคต่างประเทศและเศรษฐกิจมหภาค (Policies: International and Macroeconomics) 177

บทที่ 9	การค้าระหว่างประเทศและการพัฒนา (International Trade and Development)	179
9.1	ความนำ (Introduction)	180
9.2	ความหมายของการค้าต่างประเทศและการพัฒนา (Definitions of International Trade and Development)	180
9.3	ทฤษฎีการค้าระหว่างประเทศ (The Theory of International Trade)	182
9.4	นโยบายการค้า (Trade Policy)	187
9.5	กลยุทธ์และนโยบายการค้าเพื่อการพัฒนา (Trade Strategies and Policy for Development)	188
9.6	บริบทการค้าต่างประเทศต่อประสิทธิภาพและความมั่นคงทางเศรษฐกิจ (International Trade and its Effect on Efficiency and Economic Stability)	193
9.7	สรุปเนื้อหาท้ายบท	196
	คำถามทบทวน	197

สารบัญ

บทที่ 10	การคลังสาธารณะและนโยบายการเงินต่อการพัฒนา (Fiscal and Monetary Policy for Development)	199
10.1	ความนำ (Introduction)	200
10.2	การคลังสาธารณะต่อการพัฒนา (Fiscal Policy for Development)	201
10.3	นโยบายการเงินต่อการพัฒนา (Monetary Policy for Development)	202
10.4	ระบบการเงินระดับจุลภาคต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ (The Role of Microfinance in Economic Development)	204
10.5	สรุปเนื้อหาท้ายบท	205
	คำถามทบทวน	206
บรรณานุกรม		207
ดัชนี		213

สารบัญภาพ

ภาพที่ 3.1	ความจำเริญเติบโตทางเศรษฐกิจตามลำดับขั้นของรอสทาว์น (Rostow's Stages of Growth)	50
ภาพที่ 3.2	ตุลยภาพเศรษฐกิจตามแนวคิดของโซโลว์	57
ภาพที่ 3.3	วัฏจักรแห่งความยากจน (The veracious circle of poverty)	59
ภาพที่ 3.4	การผลิตของภาคเศรษฐกิจดั้งเดิม (traditional subsistence agricultural sector)	63
ภาพที่ 3.5	การผลิตในภาคเศรษฐกิจสมัยใหม่ (Modern industrial sector)	65
ภาพที่ 4.1	การกระจายรายได้ด้วยเส้นโค้งลอเรนซ์	90
ภาพที่ 4.2	พื้นที่หาค่าสัมประสิทธิ์จีนิ	91
ภาพที่ 4.3	ความสัมพันธ์ระหว่างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการกระจายรายได้ (The “Inverted-U” Kuznets Curve)	95
ภาพที่ 4.4	ดัชนีความเหลื่อมล้ำของประเทศตัวอย่าง ระหว่างปี ค.ศ. 2011 - 2018	97
ภาพที่ 5.1	พหุมิติประชากรตามองค์ประกอบด้านอายุและเพศ	109
ภาพที่ 5.2	อัตราการเติบโตของประชากรตามกลุ่มการพัฒนาประเทศระหว่างปี ค.ศ. 1960 - 2019	113
ภาพที่ 5.3	อัตราการเติบโตของประชากรไทยและประชากรโลกระหว่างปี ค.ศ. 1960 - 2019	113
ภาพที่ 5.4	แบบแผนการเปลี่ยนแปลงประชากรในประเทศพัฒนาภูมิทวีปยุโรป	115
ภาพที่ 5.5	แนวคิดกับดักประชากร (The Malthusian population trap)	116
ภาพที่ 6.1	จำนวนประชากรในเขตเมืองตามกลุ่มการพัฒนาเศรษฐกิจระหว่างปี ค.ศ. 1960 - 2019	126
ภาพที่ 6.2	จำนวนประชากรในเขตชนบทจำแนกตามกลุ่มการพัฒนาเศรษฐกิจระหว่างปี ค.ศ. 1960 - 2019	127
ภาพที่ 6.3	ร้อยละของประชากรไทยในเขตเมืองระหว่างปี ค.ศ. 1960 - 2019	128
ภาพที่ 6.4	ร้อยละของประชากรอาศัยในพื้นที่แออัดของประเทศไทยและตามกลุ่มการพัฒนาเศรษฐกิจไทยในปี ค.ศ. 2018	129
ภาพที่ 6.5	อัตราการย้ายถิ่นของประชากรไทยจำแนกตามกลุ่มอายุในปี ค.ศ. 2019	133

สารบัญภาพ

ภาพที่ 7.1	แนวโน้มการใช้ที่ดินเกษตรของโลกระหว่างปี ค.ศ. 1961 - 2018	138
ภาพที่ 7.2	สัดส่วนพื้นที่เกษตรแยกตามกลุ่มทวีป	139
ภาพที่ 7.3	มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) รายภาคการผลิตตามกลุ่มระดับการพัฒนาเศรษฐกิจในปี ค.ศ. 2019	140
ภาพที่ 7.4	มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) รายภาคการผลิตตามทวีปในปี ค.ศ. 2019	140
ภาพที่ 7.5	แรงงานภาคเกษตรกรรมตามกลุ่มการพัฒนาเศรษฐกิจระหว่างปี ค.ศ. 1991 - 2019	141
ภาพที่ 7.6	ผลผลิตต่อพื้นที่ของพืชกลุ่มซีเรียลในทวีปแอฟริกาและเอเชียระหว่างปี ค.ศ. 1961 - 2017	146
ภาพที่ 7.7	ร้อยละของกำลังแรงงานไทยแยกตามภาคการผลิตในปี ค.ศ. 2018	149
ภาพที่ 7.8	ผลผลิตข้าวต่อพื้นที่ในประเทศไทยระหว่างปี ค.ศ. 1961 - 2014	150
ภาพที่ 7.9	ผลผลิตต่อพื้นที่ของพืชกลุ่มซีเรียลตามกลุ่มการพัฒนาเศรษฐกิจและประเทศไทยระหว่างปี ค.ศ. 1961 - 2017	151
ภาพที่ 8.1	คุณภาพตลาดทรัพยากร	160
ภาพที่ 8.2	ตลาดข้าวโพดเลี้ยงสัตว์และผลกระทบภายนอก	162
ภาพที่ 8.3	ต้นทุนและผลตอบแทนของการจับปูทะเลภายใต้กรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลและทรัพยากรที่ทุกคนเข้าถึงได้	164
ภาพที่ 8.4	สถานการณ์ความช่วยเหลือจัดหาน้ำมันรั่วไหลจากเรือเอ็มวีวากาซิโกะ	167
ภาพที่ 9.1	ความได้เปรียบจากสภาพปัจจัยการผลิตระหว่างประเทศเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม	185
ภาพที่ 9.2	เส้นเป็นไปได้ในการผลิตภายใต้ทฤษฎีทางระบายสินค้าส่วนเกิน (กรณีประเทศอุตสาหกรรม)	186
ภาพที่ 9.3	อุปสงค์การนำเข้าสินค้าของประเทศพัฒนาและกำลังพัฒนา	194
ภาพที่ 9.4	ความยืดหยุ่นของอุปสงค์และอุปทานต่อราคาสินค้าปฐมภูมิ	195

สารบัญตาราง

ตารางที่ 2.1	ขนาดรายได้ประชากรตามกลุ่มการพัฒนาเศรษฐกิจในปี ค.ศ. 2010, 2015 และ 2019	20
ตารางที่ 2.2	ตัวอย่างประเทศตามระดับการพัฒนาเศรษฐกิจระหว่างปี ค.ศ. 2015 - ค.ศ. 2019	21
ตารางที่ 2.3	รายได้ประชากรในประเทศตัวอย่าง ณ ปี ค.ศ. 2019 โดยเปรียบเทียบระหว่างการคำนวณด้วยวิธีอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศและหลักความเสมอภาคของอำนาจซื้อ	25
ตารางที่ 2.4	ดัชนีการพัฒนามนุษย์ (HDI) ของประเทศตัวอย่างระหว่างปี ค.ศ. 1990 - ค.ศ. 2019	32
ตารางที่ 2.5	เป้าหมายการพัฒนาภายใต้กระบวนการทัศน์ของการพัฒนาที่ยั่งยืน	42
ตารางที่ 2.6	เป้าประสงค์ของกระบวนการทัศน์การพัฒนาแบบยั่งยืน	43
ตารางที่ 4.1	ค่าดัชนีชี้วัดความยากจนตามกลุ่มทวีป ณ ปี ค.ศ. 2019	86
ตารางที่ 4.2	การวัดขนาดการกระจายรายได้ด้วยการแบ่งประชากรเป็น 5 กลุ่ม	88
ตารางที่ 4.3	ค่าดัชนีจีนิของตัวอย่างประเทศตามกลุ่มพัฒนาเศรษฐกิจระหว่างปี ค.ศ. 2011 - 2019	92
ตารางที่ 4.4	ค่าดัชนีความเหลื่อมล้ำและรายได้ประชาชาติของประเทศตัวอย่างระหว่างปี ค.ศ. 2011 - 2018	96
ตารางที่ 5.1	ขนาดประชากรไทยในระหว่างปี ค.ศ. 2016 - 2019	106
ตารางที่ 5.2	ความหนาแน่นของประชากรรายทวีปและประเทศตัวอย่างระหว่างปี ค.ศ. 2013 - 2018	107
ตารางที่ 9.1	ความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบด้านต้นทุนการผลิตของ 2 ประเทศ	183

ตอนที่ 1

หลักและแนวคิด ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ (Principle and Concept)

บทที่ 1

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับ การพัฒนาเศรษฐกิจ

(Introducing to Economic Development)

ตัวอย่าง

1.1 ความนำ (Introduction)

ปัจจุบันบนพื้นโลกประกอบด้วยประเทศจำนวนมากถึง 195 ประเทศ (Worldometers, 2021) ซึ่งมีที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ สภาพภูมิอากาศ และทรัพยากรธรรมชาติแตกต่างกัน ปัจจัยเหล่านี้ล้วนเกี่ยวข้องต่อความสามารถทางการผลิตของประเทศ ความอุดมสมบูรณ์ในทรัพยากรธรรมชาติ และการพัฒนาเทคโนโลยีช่วยสนับสนุนการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศได้ดีกว่าการขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติและรับการพัฒนาเทคโนโลยีต่ำ ในอดีตช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 (ปี ค.ศ. 1939 – 1945) นักวิชาการได้แบ่งประเทศจากลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม ออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ ประเทศโลกที่ 1, 2, และ 3 (Third World) โดย “ประเทศโลกที่ 1” หมายถึง ประเทศที่มีระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม (Capitalism) เน้นให้ความสำคัญกับระบบตลาดและให้เสรีภาพแก่ประชาชนผู้เป็นเจ้าของทรัพยากรอย่างเต็มที่ ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และประเทศแถบยุโรปตะวันตก (เช่น นอร์เวย์ เดนมาร์ก และเนเธอร์แลนด์ เป็นต้น) ขณะที่ประเทศโลกที่ 2 หมายถึง ประเทศที่ระบบเศรษฐกิจเป็นแบบสังคมนิยม (Socialism) มีการวางแผนจากส่วนกลาง ได้แก่ ประเทศสหภาพโซเวียต ประเทศในกลุ่มยุโรปตะวันออก (เช่น โปแลนด์ ฮังการี และโรมาเนีย) คิวบา จีน และเกาหลีเหนือ เป็นต้น ส่วนประเทศโลกที่ 3 ประเทศมีระบอบการปกครองที่แตกต่างกันไป บางประเทศระบอบการปกครองเน้นไปทางทุนนิยมมากกว่าสังคมนิยม ในขณะที่บางประเทศระบอบการปกครองเน้นไปทางสังคมนิยม ตัวอย่างประเทศในกลุ่มโลกที่ 3 ได้แก่ ประเทศในแถบเอเชีย แอฟริกา ลาตินอเมริกา และตะวันออกกลาง เป็นต้น

ด้วยการเติบโตทางเศรษฐกิจของหลายประเทศในกลุ่มโลกที่ 3 ในช่วงต้นนั้นเป็นไปอย่างล่าช้า ประชากรมีรายได้และอัตราการเติบโตทางรายได้ต่ำ โครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมไม่สมบูรณ์ ส่งผลต่อมาตรฐานความเป็นอยู่ของประชากร ในขณะที่กลุ่มประเทศโลกที่ 1 และ 2 เศรษฐกิจและเทคโนโลยีมีการเติบโตสูงและรวดเร็ว ประชากรมีรายได้เฉลี่ยต่อหัวสูง มีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดี จากความแตกต่างทางเศรษฐกิจดังกล่าว ทำให้หลายประเทศในกลุ่มโลกที่ 3 เร่งสร้างความเติบโต

ทางเศรษฐกิจด้วยการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศให้สูงขึ้น หลายประเทศมีการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอนประสบความสำเร็จในการยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจ ประชากรในประเทศมีรายได้แท้จริงเฉลี่ยต่อหัวสูงขึ้น อย่างไรก็ตามหลายประเทศที่ประสบความสำเร็จกับการสร้างความเติบโตทางเศรษฐกิจ ในประเทศยังมีประชากรบางส่วนยากจน ประสบปัญหาการว่างงาน และมีคุณภาพชีวิตต่ำ ไม่สามารถเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานที่จำเป็นได้ ปัญหาดังกล่าวส่งผลให้ในระยะหลังเป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจเปลี่ยนไป หันมาให้ความสำคัญในมิติการพัฒนาที่กว้างขึ้น กล่าวคือนอกจากทำให้ประชากรมีรายได้เพิ่มขึ้น ยังคำนึงถึงความเป็นอยู่ของประชาชน ไม่ว่าจะเป็นโอกาสทางการศึกษา การเข้าถึงบริการทางการแพทย์และสาธารณสุข การลดอัตราการตายของทารกแรกเกิด และอายุขัยเฉลี่ยที่ยืนยาวของประชากร รวมถึงให้ความสำคัญกับการยอมรับทางสังคมและสิทธิเสรีภาพเนื้อหาในบทที่ 1 นี้จะให้ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์การพัฒนาและเป้าหมายของการพัฒนาเศรษฐกิจ

1.2 เศรษฐศาสตร์และการพัฒนา (Economics and Development Studies)

เศรษฐศาสตร์เป็นวิชาที่เน้นศึกษาถึงการเลือกใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ทั้งด้านการผลิตและบริโภคของมนุษย์ ในด้านการผลิตจะศึกษาถึงหนทางในการเลือกใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดเพื่อทำการผลิตแจกจ่ายไปยังผู้บริโภคอย่างเหมาะสมที่สุด ขณะที่ด้านการบริโภคศึกษาถึงการเลือกใช้ทรัพยากรของมนุษย์ รวมถึงการจัดสรรรายได้หรืองบประมาณเพื่อใช้จ่ายในการบริโภคที่ทำให้ตนเองนั้นได้รับความพึงพอใจสูงสุด

เศรษฐศาสตร์การพัฒนามีเป็นสาขาหนึ่งของวิชาเศรษฐศาสตร์ที่เน้นศึกษาในมิติที่กว้างกว่าคือ นอกจากจะศึกษาถึงการเลือกใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดเพื่อใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสมที่สุดและสร้างความเติบโตทางเศรษฐกิจในระยะยาว ยังศึกษาการทำงานของกลไกทางสังคม สถาบันนิติบัญญัติและการเมืองการปกครองที่เกี่ยวข้องต่อความกินดีอยู่ดีของประชาชน เป้าหมายของการพัฒนาเศรษฐกิจจึงแตกต่างกันตามวิวัฒนาการทางแนวคิดเศรษฐศาสตร์ ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 2 แนวคิดสำคัญคือ เศรษฐศาสตร์แบบดั้งเดิม (Traditional economics) และเศรษฐศาสตร์การเมือง (Political economy)

1) เศรษฐศาสตร์แบบดั้งเดิม (Traditional economics) เป็นแนวคิดของนักเศรษฐศาสตร์กลุ่มคลาสสิกและกลุ่มนีโอคลาสสิก ที่ให้ความสนใจต่อประสิทธิภาพการจัดสรรทรัพยากรที่มีจำกัดเพื่อผลิตหรือบริโภค โดยมองว่าระบบตลาดเสรีหรือทุนนิยมที่ปล่อยให้ผู้บริโภค

และผู้ผลิตเป็นผู้ตัดสินใจ/เลือกใช้ทรัพยากรได้อย่างเสรี จะช่วยให้การใช้ทรัพยากรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสร้างความเติบโตทางเศรษฐกิจให้กับประเทศในระยะยาว กล่าวคือ ผู้บริโภคมีเสรีภาพในการเลือกใช้ทรัพยากรภายใต้เป้าหมายอรรถประโยชน์สูงสุด ผู้ผลิต/ภาคเอกชนมีเสรีภาพเลือกใช้ทรัพยากรเพื่อการผลิตโดยคำนึงถึงมูลค่าส่วนเพิ่ม (Marginal) และกำไรสูงสุดเป็นพื้นฐาน ภายใต้ระบบตลาดเสรีราคาสินค้าจะปรับตัวอัตโนมัติ และทรัพยากรถูกนำไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพ

2) เศรษฐศาสตร์การเมือง (Political economy) ให้ความสนใจในกระบวนการทางสังคม วัฒนธรรม สถาบัน และกลุ่มคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้นำหรือบุคคลที่มีบทบาทต่อการจัดสรรทรัพยากรซึ่งมีจำกัดเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อประชากรหรือสังคมโดยรวมทั้งในปัจจุบันและอนาคต เศรษฐศาสตร์การเมืองจึงเน้นศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองและเศรษฐกิจ การใช้อำนาจหน้าที่ของบุคคลที่มีบทบาทเกี่ยวข้องต่อการตัดสินใจใช้นโยบายเพื่อสร้างความเติบโตทางเศรษฐกิจให้แก่ประเทศ ในขณะที่เศรษฐศาสตร์แบบดั้งเดิมให้ความสำคัญเชิงวัตถุหรือรายได้ที่ทำให้ประชากรมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นด้วยการวัดในรูปของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติต่อบุคคล (per capita Gross National Income; GNP per capita) หรือรายได้เฉลี่ยต่อหัวประชากร (per capital National Income; NI per capita)

ในอดีตแนวคิดเศรษฐศาสตร์แบบดั้งเดิมมุ่งแก้ไขปัญหาความยากจนเชิงวัตถุเพียงด้านเดียว ซึ่งไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ในบางประเทศประชากรยังคงยากจน ว่างาน มีคุณภาพชีวิตต่ำ (ได้รับโภชนาการอาหารที่ไม่สมบูรณ์ ไม่มีน้ำสะอาดใช้และดื่ม และไม่สามารถเข้าถึงระบบบริการด้านสุขอนามัยและสวัสดิการทางสังคม) รวมถึงประชากรในประเทศมีความไม่เท่าเทียมทางรายได้ หากเปรียบเทียบลักษณะทั่วไปของประเทศกำลังพัฒนา (Developing countries) และประเทศพัฒนา (Developed countries) พบว่า โครงสร้างตลาดทั้งทรัพยากรการผลิต สินค้าและบริการในประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่อยู่ในตลาดที่ลักษณะแบบแข่งขันไม่สมบูรณ์ (Imperfect market) ผู้ผลิตและผู้ซื้อไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารและทราบการเคลื่อนไหวของตลาดดีเท่าที่ควร ภาวะดุลยภาพตลาดที่เป็นหนึ่งเดียวจึงเกิดขึ้นได้ยาก สินค้ามีหลายระดับราคาขึ้นอยู่กับกลุ่มผู้ซื้อและผู้ขาย ตลอดจนการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจและการพัฒนาของประเทศมักถูกแทรกแซงทางการเมืองหรือถูกตัดสินใจภายใต้อิทธิพลของกลุ่มบุคคลซึ่งมุ่งประโยชน์เฉพาะกลุ่ม ส่งผลให้การกระจายประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรของประเทศให้แก่สังคมยังไม่ดีเท่าที่ควร

จากปัญหาดังกล่าว **เศรษฐศาสตร์การพัฒนา (Development Economics)** จึงให้ความสนใจในมิติที่กว้างกว่าเศรษฐศาสตร์แบบดั้งเดิม คือ นอกจากให้ความสำคัญกับการจัดการทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นไปอย่างเหมาะสมที่สุดและสร้างความเติบโตทางเศรษฐกิจในระยะยาวแล้ว ยังให้ความสนใจกับการทำงานของกลไกทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสถาบัน รวมถึงให้ความสำคัญ

ต่อบทบาทภาครัฐและเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการผลิต ช่วยยกระดับความเป็นอยู่ของประชากรในชาติให้สูงขึ้น ดังนั้น เศรษฐศาสตร์การพัฒนา เป็นแนวคิดใหม่ที่เน้นยกระดับคุณภาพชีวิตของประชากรควบคู่กับการสร้างความเติบโตทางเศรษฐกิจ มุ่งสร้างกลไกเพื่อจัดความยากจนและยกระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ของประชากรในประเทศให้ดีขึ้น ด้วยลักษณะเฉพาะของประเทศกำลังพัฒนาที่ต่างกัน การพัฒนาเศรษฐกิจจำเป็นต้องอาศัยแนวคิด/ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ดั้งเดิมควบคู่กับการประยุกต์ใช้องค์ความรู้จากหลากหลายสาขาวิชาเพื่อช่วยให้ประเทศสามารถพัฒนาได้สอดคล้องกับสภาพปัญหาที่แท้จริง

อดัม สมิธ (Adam Smith) เป็นนักเศรษฐศาสตร์พัฒนาคนแรกจากการอธิบายที่มา “ความมั่งคั่งแห่งชาติ (Wealth of Nations)” ไว้ในตำรา *An Inquiry into The Nature and Causes of The Wealth of Nations* ในปี ค.ศ. 1776 ว่า ความมั่งคั่งของประเทศนั้นเกิดขึ้นได้จากการปล่อยให้ระบบตลาดทำงานเองตามธรรมชาติ ปล่อยให้บุคคลในสังคมจัดสรรทรัพยากรของตนอย่างเสรี ลดการเข้าแทรกแซงของภาครัฐลง การทำงานของมือที่มองไม่เห็น (Invisible hand) จะช่วยให้การจัดสรรทรัพยากรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ นำมาซึ่งความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนา (Todaro & Smith, 2015, pp. 2-10) ตำราของ อดัม สมิธ ได้กลายเป็นพื้นฐานของวิชาเศรษฐศาสตร์การพัฒนา

1.3 ความเติบโตทางเศรษฐกิจและการพัฒนาเศรษฐกิจ (Definitions of Economic Growth and Economic Development)

ความเติบโตทางเศรษฐกิจ (Economic growth) ในทางเศรษฐศาสตร์มีคำจำกัดความที่ชัดเจน คือ การเพิ่มขึ้นในผลผลิตรวมของชาติ และการเพิ่มขึ้นของรายได้ที่แท้จริงเฉลี่ยต่อบุคคล (ประชากร) โดยตัวเลขแสดงการเพิ่มขึ้นในผลผลิตรวมของประเทศในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง ได้แก่ มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (Gross Domestic Product; GDP) ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (Gross National Product; GNP) หรือรายได้ประชาชาติ (Gross National Income; GNI) เป็นต้น

การเพิ่มขึ้นในผลผลิตรวมของชาตินั้นเกิดขึ้นจากประเทศมีประสิทธิภาพการผลิตที่สูงขึ้น มีเทคโนโลยีที่ก้าวหน้า (Technical progress) หรือมีทรัพยากรการผลิตมากขึ้น การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตในทางเศรษฐศาสตร์อธิบายได้จากเส้นความเป็นไปได้ทางการผลิต (Production Possibility Frontier; PPF) กล่าวคือ หากประสิทธิภาพการผลิตของประเทศสูงขึ้น เส้น PPF จะเคลื่อนย้ายออกไปทางขวามือของเส้นเดิม ซึ่งการยกระดับความรู้แรงงาน (Increased knowledge) การวิจัยทาง

วิทยาศาสตร์และการพัฒนา (Scientific research and Development) ในการช่วยเพิ่มประสิทธิภาพทางการผลิตของแรงงานและพัฒนาเทคโนโลยีให้ก้าวหน้าขึ้น (ความรู้เรื่องเส้นเป็นไปได้ในการผลิตสามารถทบทวนได้จากหนังสือหลักเศรษฐศาสตร์จุลภาคเบื้องต้น)

การวัดระดับความเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศว่าสูงต่ำเพียงใดเพื่อใช้เปรียบเทียบกับฐานะทางเศรษฐกิจของประเทศในเวลาที่แตกต่างกัน หรือเพื่อเปรียบเทียบระดับเศรษฐกิจระหว่างประเทศในเวลาเดียวกันสามารถวัดได้จากกระดบรายได้ประชาชาติที่แท้จริงเฉลี่ยต่อบุคคล (Real per capita gross national income; Real GNI per capita) ซึ่งคำนวณได้จากการหารรายได้ประชาชาติที่แท้จริง ณ ปีใดปีหนึ่งด้วยจำนวนประชากรในปีเดียวกัน รายได้ที่แท้จริงเป็นรายได้ที่มีการจัดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงในราคาสินค้าและบริการออกแล้ว เช่น รายได้ประชาชาติที่แท้จริงเฉลี่ยต่อบุคคล (Real per capita national income; Real GNI) ในปี t สามารถคำนวณได้จากการนำรายได้ประชาชาติที่เป็นตัวเงินเฉลี่ยต่อบุคคลในปี t หารด้วยดัชนีราคาผู้บริโภค (Consumer Price Index; CPI) ของปีที่คำนวณนั้น

สำหรับการวัดอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจ (Economic growth rate) เป็นการวัดการเปลี่ยนแปลงในรายได้ที่แท้จริงเฉลี่ยต่อบุคคล (Rates of growth of “real” per capita income) ของประชากรในประเทศ หรือวัดการเปลี่ยนแปลงของผลิตภัณฑ์ประชาชาติที่แท้จริงเฉลี่ยต่อบุคคล (Rates of growth of “real” GNP per capita) ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาหนึ่งๆ (เช่น 1 ปี และ 5 ปี) ว่ามีการเปลี่ยนแปลงไปมากน้อยเพียงใดและในทิศทางใด โดยอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจจะแสดงในรูปร้อยละ (percent) ซึ่งอัตราการเติบโตในผลผลิตรวม (รายได้) ของประเทศโดยทั่วไปควรอยู่ในระดับที่สูงกว่าอัตราการเติบโตของประชากรในช่วงเวลาเดียวกัน เพราะอัตราการเพิ่มที่สูงกว่าจะทำให้รายได้เฉลี่ยต่อบุคคลสูงขึ้น สะท้อนให้เห็นว่าประชากรสามารถจัดหาสินค้าและบริการเพื่ออุปโภคบริโภคได้มากขึ้น มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและมีความสุขจากการบริโภคมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม การตีความหมายความเติบโตทางเศรษฐกิจ (Economic growth) และการพัฒนาเศรษฐกิจ (Economic development) มักไปในทางเดียวกัน แต่จากเนื้อหาในหัวข้อ 1.3 จะเห็นได้ว่า การพัฒนาเศรษฐกิจครอบคลุมมิติที่กว้างกว่าการพัฒนาตามแนวคิดแบบดั้งเดิมที่ให้ความสำคัญเพียงการขยายตัวทางเศรษฐกิจ (การเติบโตทางเศรษฐกิจ) ด้วยการเพิ่มผลผลิตรวมของประเทศผ่านการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิต การพัฒนาอุตสาหกรรม และสร้างความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียว ในขณะที่การแก้ไขปัญหาความยากจน การว่างงาน การแบ่งแยกชนชั้นของคนในสังคม และความไม่เท่าเทียมกันทางการกระจายรายได้ได้รับความสนใจในอันดับรองลงมา ปัจจุบันนักเศรษฐศาสตร์พัฒนาพยายามชี้ให้เห็นความสำคัญของสวัสดิการทางเศรษฐกิจ (Economic welfare) ที่ประชากรควรได้รับเช่นเดียวกับการเพิ่มขึ้นของรายได้ โดยให้คำจำกัดความการพัฒนาเศรษฐกิจไว้โดยสังเขป ดังนี้

การพัฒนาเศรษฐกิจ (Economic development) คือ กระบวนการที่ทำให้มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติที่แท้จริงเฉลี่ยต่อหัวประชากรเพิ่มขึ้นในระยะยาว และรายได้ที่แท้จริงของประชากรในประเทศควรสูงกว่าระดับรายได้ ณ เส้นความยากจน การกระจายรายได้ระหว่างประชากรในประเทศควรมีความเท่าเทียมกันมากขึ้น และมีการเปลี่ยนแปลงเชิงคุณภาพด้านปัจจัยการผลิตและเทคโนโลยี (รวมถึงแรงงาน) ตลอดจนมีการพัฒนาด้านสถาบัน (กฎหมายและระบบตลาด) ทศนคติและค่านิยมของประชากรในประเทศ (Meier, 1995 อ้างถึงใน ศิริพร สัจจามันท์, 2555, น. 7)

ไมเคิล โทดาร์ และ สตีเฟน ซี สมิธ (Todaro & Smith, 2015, p. 10) อธิบายว่า การพัฒนาเศรษฐกิจเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องในหลายมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ระบบการเมืองและสถาบัน รวมถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจและสถาบันที่สอดคล้องกับความต้องการพื้นฐานของบุคคลในสังคม และช่วยขจัดปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างประชากร

โดยภาพรวมการพัฒนาเศรษฐกิจ จึงหมายถึง การเปลี่ยนแปลงระบบโดยรวมของสังคม ทั้งโครงสร้างทางเศรษฐกิจ การเมือง และสถาบันให้สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาเพื่อช่วยประชากรในประเทศมีสวัสดิการที่ดีขึ้น รวมถึงการสร้างเติบโตทางเศรษฐกิจในระยะยาวและการเพิ่มขึ้นในรายได้ที่แท้จริงเฉลี่ยต่อบุคคล จะเห็นได้ว่า การพัฒนาเศรษฐกิจมีเป้าหมายครอบคลุมทั้งด้านความเติบโตทางเศรษฐกิจ (รายได้) การเพิ่มขึ้นในการจ้างงาน การลดปัญหาความยากจนและความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ การเพิ่มสวัสดิการทางสังคมอื่นๆ เช่น โอกาสทางการศึกษา บริการทางการแพทย์ ระบบการคมนาคมขนส่งและติดต่อสื่อสารที่เหมาะสม เป็นต้น เพื่อทำให้คุณภาพชีวิตของประชากรสูงขึ้น (Improves quality of life) ทั้งนี้การบรรลุเป้าหมายดังกล่าวประเทศจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างภาครัฐ หน่วยงานเอกชน และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกำหนดนโยบาย การตัดสินใจใช้ทรัพยากรของประเทศที่มีจำกัดหรือการกำหนดนโยบายต่างๆ ให้เป็นไปอย่างเหมาะสม

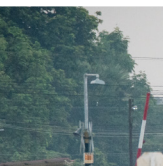
1.4 แนวคิดใหม่ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ (The New Economic View of Development)

เป้าหมายของการพัฒนาเศรษฐกิจนอกจากการสร้างเติบโตทางเศรษฐกิจและการเพิ่มขึ้นในรายได้ที่แท้จริงเฉลี่ยต่อหัวของประชากร ยังเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของประชากร ในช่วงหลังทศวรรษที่ ค.ศ. 1970 การเพิ่มสวัสดิการทางเศรษฐกิจให้กับประชากรควบคู่ไปกับสร้างเติบโตทางเศรษฐกิจได้รับความสนใจจากนักเศรษฐศาสตร์มากขึ้น รวมถึงการเพิ่มประสิทธิภาพการจัดสรรประโยชน์ที่ได้รับจากทรัพยากรกลับไปสู่สังคมโดยรวมอย่างเท่าเทียมกันภายใต้ความเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ

อมาตยา เซน (Amartya Sen) นักเศรษฐศาสตร์ชาวอินเดียผู้ได้รับรางวัลโนเบลสาขาสถิติศาสตร์ (Economic Sciences) ในปี ค.ศ. 1998 ได้อธิบายถึงการพัฒนาเศรษฐกิจว่าเป็นกระบวนการที่มีขอบเขตกว้างกว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจ การพัฒนาเกี่ยวข้องกับทั้งระบบเศรษฐกิจและสังคมโดยอาศัยความเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นพื้นฐาน และการพัฒนาเศรษฐกิจโดยทั่วไปจะเกิดขึ้นพร้อมกับความเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่ไม่ได้หมายความว่าประเทศที่มีความเติบโตทางเศรษฐกิจจะมีการพัฒนาเกิดขึ้นไปพร้อมกันเสมอ บางประเทศที่มีระดับความเติบโตทางเศรษฐกิจและรายได้ต่อหัวประชากรสูง ประชากรในประเทศยังอาจประสบกับปัญหาการว่างงาน ความยากจน ขาดแคลนอาหารและน้ำดื่มที่สะอาดเพื่อใช้หรือบริโภค ไม่สามารถเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานได้ และมีความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้

อมาตยา เซน มองว่า ความยากจนของมนุษย์ไม่สามารถวัดได้โดยสมบูรณ์จากระดับรายได้และความมั่งคั่งเพียงด้านเดียว การมีรายได้หรือวัตถุนั้นไม่ได้ทำให้มนุษย์มีความอยู่ดีมีสุขในการดำเนินชีวิตเสมอไป (Human well-being) “ความสามารถ” (Capabilities) ของมนุษย์เป็นสิ่งสำคัญที่สะท้อนถึงการอยู่ดีมีสุข เนื่องจากการอยู่ดีมีสุขของมนุษย์นั้นสามารถประเมินคุณค่าได้จากอิสรภาพทางการปฏิบัติ หรือมีความสามารถในการควบคุมเหนือวัตถุ (รายได้) ที่มนุษย์เป็นเจ้าของ (a state of being – may be valued as a functioning)

ความสามารถของมนุษย์ตามแนวความคิดของ อมาตยา เซน (Amartya Sen’s key “Capabilities”) ประกอบด้วยมิติต่างๆ ดังนี้ (Sen, 1999 อ้างถึงใน Todaro & Smith, 2015, pp. 18-20)

การพัฒนาจากสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ
ยังมีเป้าหมายเพื่อประสิทธิภาพบริหารจัดการทรัพยากร
ช่วยให้ประชากรกินดีอยู่ดี มีความสามารถในการดำเนิน
ชีวิต ได้รับสวัสดิการทั่วถึง และลดความเหลื่อมล้ำ
ทางสังคม ภาครัฐและสถาบันสามารถสนับสนุนความ
แข็งแกร่งของเศรษฐกิจและสังคมผ่านกระบวนการต่างๆ
ทั้งบทบาทการคลังสาธารณะของรัฐ การดำเนินนโยบาย
การเงินของธนาคารกลาง การคุ้มครองกรรมสิทธิ์ของ
หน่วยงานทางกฎหมาย การพัฒนาทุนมนุษย์ของสถาบัน
การศึกษาและสุขภาพ ระบบตลาดและบทบาทสถาบัน
การเงินต่อการขยายตัวของภาคการผลิต

CHIANG MAI
UNIVERSITY PRESS

ISBN (e-book) : 978-616-398-855-3

